

I

(Rezolūcijas, ieteikumi un atzinumi)

ATZINUMI

EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJA

453. PLENĀRĀ SESIJA 13., 2009. GADA 14. MAIJĀ

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Pētniecība un izstrāde konkurētspējas veicināšanai”

(izpētes atzinums)

(2009/C 277/01)

Ziņotāja: **DARMANIN KDZE**

ES prezidentvalsts Čehijas Republika 2008. gada 27. jūnijā lūdza Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai izstrādāt izpētes atzinumu par tematu

“Pētniecība un izstrāde konkurētspējas veicināšanai”.

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Vienotā tirgus, ražošanas un patēriņa specializētā nodaļa savu atzinumu pieņēma 2009. gada 24. aprīlī. Ziņotāja — **Darmanin kdze**.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 453. plenārajā sesijā, kas notika 2009. gada 13. un 14. maijā (14. maija sēdē), pieņēma šo atzinumu vienprātīgi.

1. Secinājumi un ieteikumi.

ilgtermiņa redzējums un ieguldījumi nākotnei. Tāpēc EESK iesaka īstenot šādas iniciatīvas, lai mazinātu minēto šķēršļu ietekmi:

1.1. EESK aicina pārskatīt konkurētspējas jēdziena definīciju un uzskata, ka ilgtermiņa konkurētspēju vairs nevar noteikt, balstoties vienīgi uz iekšzemes kopproduktu (IKP), bet gan jāņem vērā plašs kritēriju kopums, tostarp sociālie, ekonomiskie un vides ilgtspējības faktori. EESK uzskata, ka pašreizējos ekonomikas apstākļos galvenā uzmanība jāpievērš ilgtspējīgas konkurētspējas nodrošināšanai nākotnē.

1.2. Pieņemot, ka ilgtspējība ir process, kas atrodas pastāvīgā attīstībā, EESK uzskata jauninājumus par būtiskāko ilgtspējīgas konkurētspējas elementu, jo tie var pilnveidot minēto procesu. Arī pētniecība un izstrāde ir ļoti svarīgs jauninājumu procesa aspekts.

1.3. Šajā atzinumā EESK ir apzinājusi vairākus šķēršļus, kas kavē pētniecības un jauninājumu pieeju. To pārvarēšanai nepieciešams

— Saskaņot jauninājumu iespējas un programmas Eiropas Savienībā. Pašreiz Eiropas Savienībā pastāv virkne iespēju, kā veicināt jauninājumus, taču šīs iespējas bieži vien nav savstarpēji vienotas un skaidri koordinētas. Tāpēc EESK uzskata, ka Komisijā un citās iestādēs, kuras pārvalda jauninājumu programmas, jācenšas panākt saskaņotāka pieeja attiecībā uz jauninājumiem.

— Mazināt pārmērīgo informācijas daudzumu un nodrošināt vienotāku un vienkāršāku piekļuvi konkrētiem datiem par jauninājumiem un pētniecību, kā arī minētajās jomās piedāvātajām iespējām. EESK atzinīgi vērtē centienus, kas īstenoti, lai samazinātu savstarpēji nesaskaņotas informācijas pārmērīgo daudzumu, taču šis darbs vēl ir jāturpina. Jo īpaši mazajiem un vidējiem uzņēmumiem nepieciešama mērķtiecīga, vienkārša, efektīva un saskaņota informācija.

- Turpināt ieguldījumus izglītības sistēmās, stiprinot tādu programmu darbību kā *Erasmus* un *Comenius*, kuras sniedz studentiem piekļuvi izglītībai ārpus viņu izcelsmes valstīm. EESK uzskata, ka nozīmīgākais izglītības līmenis, kurā iespējams īstenot paliekošas pārmaiņas, ir pamatskola un vidusskola, tāpēc tādas izglītošanās iespējas kā augstāk minētās programmas ir būtisks pavērsiena punkts studentu apmācībā.
- Iekļaut uzņēmējdarbību kā svarīgu mācību priekšmetu izglītības programmās. Uz uzņēmējdarbību vērsta domāšana ir nozīmīga gan pētniecības jomā, gan rūpniecībā; tā panākama, nodrošinot, ka izglītības sistēmā pietiekama uzmanība tiek pievērsta uzņēmēju domāšanas veida attīstīšanai.
- Uzlabot ekonomiskās izdzīvošanas iespējas jaunajiem uzņēmumiem, kuri nodarbojas ar novatoriskiem augsto tehnoloģiju procesiem un produktiem.
- Radīt cienīgus darba apstākļus jaunajiem pētniekiem, lai piesaistītu nozarei labākos profesionāļus. EESK apzinās, ka ar pētniecību saistītajās profesijās dažādās dalībvalstīs var tikt nodrošināti atšķirīgi darba apstākļi, taču uzsver, ka šajā jautājumā Eiropas līmenī jāīsteno vienoti centieni.
- Iesaistīt jauninājumu procesā visas dalībvalstis kā vienlīdz nozīmīgus dalībniekus, tādējādi izmantojot ne tikai atsevišķu, vairāk pieredzējušo dalībvalstu, bet visu 27 ES dalībvalstu potenciālu pētniecības, izstrādes un jauninājumu jomā.
- Stiprināt struktūras, kurās zinātnes un rūpniecības nozaru pārstāvji var pastāvīgi dalīties pieredzē.

1.4. EESK norāda, ka pētniecība un jauninājumi attiecas ne tikai uz universitātēm un īpašām struktūrvienībām uzņēmumos, bet arī uz ikvienu no mums. Darba ņēmējos katrā darba vietā atrodami milzīgi resursi, tāpēc koncepciju par “darba ņēmēju virzītu inovāciju” nepieciešams attīstīt tālāk. Šī koncepcija jāņem vērā, organizējot sadarbību darba vietās, kā arī saistībā ar strādāšanu mūža garumā un darba jautājumu risināšanu uzņēmumu padomēs.

1.5. EESK uzskata, ka jaunajā Lisabonas stratēģijā laika posmam pēc 2010. gada būtu jāizvirza mērķis, lai dalībvalstis IKP līdzekļus ieguldītu ne tikai pētniecībā un izstrādē, bet arī paredzētu izglītībai, jo tā ir nozīmīgs jauninājumu virzītājspēks. Tādēļ Komiteja iesaka jaunajā Lisabonas stratēģijā laika posmam pēc 2010. gada izvirzīt šādus mērķus:

- 7 % no IKP paredzēt izglītībai, sākot no pamatizglītības līdz augstākajai izglītībai;
- 1 % no IKP paredzēt pētniecībai un izstrādei publiskajā sektorā;
- savukārt 2 % — pētniecībai un izstrādei privātajā sektorā.

1.6. EESK arī apliecina, ka nākotnē konkurētspējīgākās būs valstis un uzņēmumi, kuros ir augsts ilgtspējīgas ražošanas līmenis, spēcīgas jaunās tehnoloģijas un uz ekoeфекtivitāti balstīta ražošana. EESK iesaka Eiropas Savienībai apsvērt ekoeфекtivitātes faktora integrēšanu izglītības politikā, pētniecības un izstrādes politikā, rūpniecības politikā, transporta politikā, enerģētikas un klimata politikā un sociālajā un nodarbinātības politikā, kā arī atbalstīt stingru un vēl ciešāku sadarbību starp dažādajām politikas jomām.

1.7. Ņemot vērā pašreizējo finanšu un ekonomikas krīzi, Komiteja uzskata, ka pastāv nopietni draudi, ka daudzi uzņēmumi var būt spiesti samazināt aktivitāti arī pētniecības un izstrādes jomā un vairs nepieņemt darbā speciālistus, tādējādi radot bezdarbu augstskolu un tehnisko universitāšu beidzēju vidū. Tādēļ Komiteja aicina Komisiju un dalībvalstis tieši šajā sarežģītajā krīzes situācijā, lai novērstu jauno zinātnieku un inženieru draudošo bezdarbu, īstenot anticiklisku darbā pieņemšanas politiku valsts finansētās pētniecības institūcijās un arī turpmāk veicināt interesi par tehnisko un dabas zinātņu studiju programmām.

2. Konkurētspēja.

2.1. EESK uzskata, ka ir būtiski uzlabot ES konkurētspēju, nosakot konkrētus mērķus un piešķirot ievērojami lielākus resursus, un apvienojot vienuviet visas Kopienas zinātnisko un tehnisko pieredzi un struktūras. Tikai nodrošinot atjaunoti izvērstās jauninājumu politikas efektīvu sinerģiju ar visdažādākajām Kopienas politikas jomām, Eiropas Savienība var panākt jaunās tirgus ekonomikas valstis, kurās ir zemas darbaspēka izmaksas, un sākt jauna, uz ES eksporta jaudas izaugsmi balstīta attīstības modeļa veidošanu.

2.2. EESK uzskata, ka jāpaplašina konkurētspējas jēdziena izpratne Eiropā, par tā pamatu izmantojot ne tikai dalībvalstu IKP. Konkurētspējas jēdziens jāskata no holistiskākas perspektīvas, galveno uzmanību pievēršot konkurētspējas ilgtspējībai. Ilgtspējīgu konkurētspēju iespējams sasniegt, izmantojot dažādus pasākumus un instrumentus. Romas kluba locekļu īstenotā *Paradiso* projekta atsaucis dokumentā aprakstīti daži no tiem. EESK uzsver, ka, balstoties uz jau pastāvošajiem instrumentiem, ir jāizstrādā jauna veida pasākums. Tam jābūt orientētam uz ilgtspējīgu sociālu lietojumu, ilgtspējīgiem ekonomiskiem scenārijiem un mūsu planētas ilgtspējību.

2.3. Ņemot vērā ekonomisko lejupslīdi industrializētajās valstīs un ES ekonomikas nelabvēlīgās nākotnes izredzes, Komiteja vēlas dot savu ieguldījumu, lai apzinātu risinājumus krīzes pārvarēšanai. Tāpēc EESK atzinīgi vērtē ES prezidentvalsts Čehijas Republikas priekšlikumu izstrādāt izpēti atzinumu par tematu “Pētniecība un izstrāde konkurētspējas veicināšanai”.

2.4. Komiteja ir pārliecināta, ka veiksmīgi pārvarēt pašreizējo krīzi un atveseļoties varēs tikai tie uzņēmumi, kuri būs konkurētspējīgi augstas kvalitātes tradicionālo produktu un augsto tehnoloģiju tirgos. Vienīgais drošas nākotnes garants ir lielākas uzmanības pievēršana pētniecībai un jauninājumiem. Redzams, ka tiem uzņēmumiem, kuri iepriekš ieguldīja līdzekļus pētniecībā, šobrīd ir atbilstošas struktūras un cilvēkresursi, un tāpēc labākas izredzes ātrāk un veiksmīgāk pārvarēt krīzi nekā tiem, kuri šādus ieguldījumus neveica.

3. Pētniecība, izstrāde un jauninājumi.

3.1. EESK uzskata pētniecību un izstrādi par galveno jauninājumu virzītājspēku. Eiropai pašreizējā paaugstinātā riska situācijā jāpievērš uzmanība jautājumam par jauninājumiem rūpniecības nozarē. EESK uzskata, ka ekonomiskās lejupslīdes un arvien pieaugošās recesijas pārvarēšanai būtiski ir uzsākt procesu, kas padarītu jauninājumus par "reālu konkurētspējas faktoru", balstoties uz vairākiem pamatelementiem, ar kuru palīdzību, efektīvi izmantojot paplašinātā iekšējā tirgus priekšrocības, varētu no jauna stiprināt Eiropas rūpniecības sistēmu. Minētie elementi ir šādi:

- pētniecība, jauninājumi un uzņēmējdarbības veicināšana;
- ieguldījumu atbalstīšana;
- spēcīgs un atjaunots uzsvars uz apmācību.

3.2. Šobrīd ir redzams, ka Eiropas Savienība ir veikusi ievērojamus un atzītus pasākumus pētniecības un jauninājumu jomā. Nepieciešami tālāki ieguldījumi, ņemot vērā vajadzības, ko radījusi dziļā krīze. EESK uzskata, ka intensīvāk jācenšas tirgū realizēt jauninājumus, kas gūti pētniecības programmu rezultātā. EESK arī atbalsta lielāku pārskatāmību līdzekļu piešķiršanas un novērtēšanas procesā.

3.3. Arī Eiropas Komisijas Ekonomikas atveseļošanas plānā atvēlēti līdzekļi jauninājumu veicināšanai. Tie paredzēti Eiropas "zaļo" automobiļu, energoefektīvu ēku un nākotnes rūpnīcu iniciatīvai. Šo iniciatīvu mērķis ir veicināt tālāku izpēti minētajās jomās, kuras skārusi ekonomikas krīze.

3.3.1. Eiropa ir veikusi apjomīgus ieguldījumus struktūrās, kuras veicina pētniecības un tehnoloģiju attīstību (PAT), par ko liecina dažādās Kopienas, valstu un reģionālajās sistēmās pastāvošo struktūru un programmu skaits.

4. Zināšanu trīsstūris.

4.1. Lai rūpniecībā nodrošinātu efektīvu jaunradi un pētniecības un tehnoloģiju attīstību, minētajos procesos efektīvi jāiesaista visas trīs zināšanu trīsstūra sastāvdaļas.

4.2. Komiteja uzskata, ka viens no galvenajiem mērķiem ir panākt ciešu sadarbību starp valsts un privātajām pētniecības iestādēm, augstskolu studiju programmām un rūpniecības nozarēm, kas ir būtisks priekšnosacījums, lai radītu efektīvu Eiropas konkurētspējas attīstības ciklu.

4.3. Komiteja nesen pieņēma atzinumu par tematu "Pētniecības iestāžu, rūpniecības nozaru un MVU sadarbība un zināšanu nodošana — būtiski inovācijas procesa priekšnosacījumi" (INT/448), kurā aplūkoti augstāk minētie jautājumi. Šī atzinuma mērķis ir veikt sīku pašreizējās situācijas (iegūtie rezultāti un perspektīvas) izpēti, apzinot šķēršļus, kuri jāpārvar, lai nodrošinātu ātru un efektīvu zināšanu nodošanu starp pētniecību un rūpniecību — divām jomām, starp kurām pārāk ilgi nav pastāvējusi savstarpēja saziņa un kuras bijušas attālinātas viena no otras.

4.4. Pētniecības un rūpniecības nozaru savstarpējās sadarbības ietvaros EESK ir atbalstījusi un atzinīgi novērtējusi kopīgi no valsts un privātajiem līdzekļiem finansētu pētniecības konsorciju izveidošanu, piemēram, nesen kopīgo tehnoloģiju iniciatīvu (JTI) ietvaros ierosinātā programma, kuru Komiteja vērtē pozitīvi un ir izteikusi aicinājumu to īstenot pēc iespējas ātrāk un piemērot pēc iespējas plašāk ⁽¹⁾. Komiteja ir paudusi atbalstu arī citu nozaru iekļaušanai minētajās kopīgo tehnoloģiju iniciatīvās, jo tās ne tikai veicina publiskā un privātā sektora partnerības un vienlīdzīgu līdzekļu sadalījumu jau no paša sākuma, bet arī piedāvā iespēju universitāšu struktūrām, valsts un privātajiem zinātniskās izpētes centriem un zinātniskās pārstāvības iestādēm kļūt par šādu konsorciju locekļiem.

4.5. Tāpēc EESK vēlreiz atkārtoti iepriekšējā atzinumā (INT/335) pausto aktuālo aicinājumu nodrošināt instrumentu, kas sekmētu savstarpējo attiecību aktīvu koordināciju un konsolidāciju starp akadēmiskajām aprindām un uzņēmējiem; šo funkciju varētu veikt Eiropas Tehnoloģijas institūts (ETI). Komiteja uzskata, ka steidzami jānodrošina minētā institūta pilnīga funkcionalitāte, piešķirot tam nepieciešamos finanšu līdzekļus un cilvēkresursus.

4.6. EESK uzskata, ka augstāk minētajai starpnozaru koordinācijai tehnoloģiju jomā, īstenojot ciešu sadarbību un mijiedarbību starp universitātēm un uzņēmumiem, ir būtiska nozīme. Tā ir galvenais faktors tādu novatorisku produktu un procesu attīstīšanā, kas nodrošina Eiropas Savienības rūpniecības sistēmas konkurētspēju.

5. Šķēršļi pētniecības un izstrādes rezultātu efektīvai izmantošanai inovācijas attīstībā.

5.1. Lai gūtu precīzu priekšstatu par Eiropas pašreizējo pozīciju jauninājumu jomā, jāanalizē pastāvošie šķēršļi, kas kavē jauninājumu veicināšanu.

5.2. EESK ir apzinājusi vairākus vispārēja rakstura šķēršļus:

- izglītības iestādes nedarbojas pietiekoši aktīvi, lai rosinātu jauniešus izvēlēties ar pētniecību saistītās profesijas;

⁽¹⁾ OV C 204, 9.8.2008., lpp. 19; OV C 44, 16.2.2008., lpp. 11; OV C 44, 16.2.2008., lpp. 15; OV C 44, 16.2.2008., lpp. 19; OV C 44, 16.2.2008., lpp. 22.

(2) OV C 110, 30.4.2004., lpp. 3.

7.3. Galvenie faktori, kas apgrūtina mazo un vidējo uzņēmumu līdzdalību, ir to lielumam atbilstošu procedūru trūkums un sākuma fāzē nepieciešamais riska kapitāls. Kamēr lielajiem uzņēmumiem ir atbilstoši iekārtoti biroji un pieejama informācija, kas nepieciešama, lai iesniegtu programmu finansēšanas pieprasījumus, mazie uzņēmumi, saskaroties ar pārmērīgajām birokrātiskajām procedūrām saistībā ar pieprasījumu iesniegšanu, līgumu sagatavošanu un tam sekojošo administratīvo pārvaldību, bieži vien nolemj neiesniegt pieprasījumus.

7.4. Minētie faktori traucē sasniegt visos EESK atzinumos uzsvērtos stratēģisko mērķi par mazo un vidējo uzņēmumu līdzdalības nozīmi, ņemot vērā to milzīgo potenciālu jauninājumu jomā. EESK atkārtoti pauž aicinājumu vienkāršot mazo un vidējo uzņēmumu līdzdalības noteikumus, jo tiem ir ievērojams radošais potenciāls un to līdzdalībai ir būtiska nozīme, ņemot vērā to tuvu saskari ar pilsoniskās sabiedrības vajadzībām un jaunu produktu prasībām.

8. Papildu piezīmes.

8.1. Pilnībā apzinoties, ka cieša apņemšanās veicināt pētniecību un jauninājumus ir viens no elementiem, kas veido visas modernās ekonomikas, nedrīkst aizmirst, ka minētā procesa pamatā stingri jāievēro videi draudzīga ražošana un mūsu vērtību sistēmas un Eiropas sociālā modeļa aizsardzība.

8.2. Lai praktiski īstenotu uz pētniecību un jauninājumiem balstītu jaunu politiku un ļautu Eiropas sistēmai atgūt savu konkurētspēju iepretī citām attīstītajām ekonomikām un jaunattīstības valstīm, jāīsteno stratēģiska apņemšanās un ievērojami jāpalielina gan cilvēku, gan finanšu resursi, lai Eiropa varētu sasniegt pasaules mēroga zinātnes izcilību.

8.3. EESK arī uzsver, ka priekšnoteikums jauninājumu un konkurētspējas sasniegšanai ir atbilstoša profesionālā apmācība un izglītība, kura mācību iestādēm jānodrošina no pamatskolas līdz universitātes līmenim, lai piesaistītu jauniešus darbam zinātnē, un tādējādi, pateicoties augstākajiem starptautiskajiem standartiem atbilstošām apmācības iespējām, nodrošinātu augsti kvalificētus un motivētus cilvēkresursus.

8.4. Eiropas ekonomikas lietu komisārs *Joaquín Almunia* ir informējis visas 27 Eiropas Savienības dalībvalstis par “vidēja termiņa ekonomisko prognožu” datiem, kuri raisa ievērojamas bažas. Minētās prognozes apstiprina, ka Eiropu sagaida dziļa ekonomiskā lejupslīde un iekšzemes kopprodukta (IKP) samazināšanās vidēji par 1,8 %. Prognozes ir vienlīdz nelabvēlīgas tām euro zonas valstīm, kuras vienmēr ir bijušas Eiropas ekonomikas motori, piemēram, Vācija (– 2,3 %). Finanšu krīze ir nopietni ietekmējusi Īriju (– 5 %), Spāniju un Itāliju (– 2 %) un Franciju (– 1,8 %). Saskaņā

ar prognozēm Eiropas IKP kritums graujoši ietekmēs nodarbinātību, paaugstinot bezdarba līmeni līdz 8,2 % un radot 3,5 miljonu darba vietu zaudējumu, kā arī ietekmēs budžeta deficītu — 12 dalībvalstīs no 27 tas būs augstāks par Māstrihtas līgumā noteiktajiem 3 %, Īrijā sasniedzot 11 %, Spānijā – 6,2 % un Francijā – 5,4 %.

8.5. Minētie dati attiecas uz 2009. gada janvāri, taču jau pašreiz šķiet neatbilstoši šai brīža realitātei. Eiropas ekonomikas lietu komisārs par minētajiem problēmjautājumiem jau ir runājis vairākos pasākumos, paužot satraukumu par pakāpenisko un pastāvīgo ekonomiskās situācijas pasliktināšanos un prognozēm, ka līdz 2010. gadam tiks zaudēti 6 miljoni darba vietu. Uzrunā EESK komisārs *Almunia* paziņoja, ka saskaņā ar jaunākajiem datiem janvārī noteiktās ekonomiskās prognozes būs jāpārskata “uz leju”.

8.6. Lai izmērītu attālumu, kas šobrīd šķir no noteiktā mērķa, kas jāsasniedz, lai panāktu ekonomikas atveseļošanas Kopienas līmeni, pietiek salīdzināt datus par Eiropā un ASV veiktajiem ieguldījumiem. ASV ir pastāvīgi ieguldījusi pētniecībā 3 % sava IKP, kamēr Eiropas Savienība kopumā iegulda mazāk par 2 % un atsevišķas dalībvalstis — ievērojami mazāk par 3 %, kas ir Lisabonas stratēģijā noteiktais mērķis. Šodienas ekonomiskās lejupslīdes apstākļos pat minētais kvantitatīvais mērķis nešķiet pilnībā pietiekošs.

8.7. Aprakstītais negatīvais scenārijs skaidri parāda Eiropas ekonomikas vājumu un to, cik daudz tai darāms, lai starptautiskajā ekonomiskajā vidē, kurā jauno tirgus ekonomikas valstu ietekmē notiek straujas pārmaiņas, atgūtu atbilstoši augstu konkurētspējas līmeni.

8.8. Tāpēc Eiropai būtu jāspēj izmantot pozitīvie ieguvumi no ieguldījumiem izglītībā (pētniecība un izstrāde, izglītība, profesionālā apmācība), lai paaugstinātu konkurētspēju, kā arī savā labā jāizmanto industrializēto valstu izaugsme, un jāīsteno noteikta rīcība šajā jomā.

8.9. Ziņojumi liecina, ka uzņēmumi gūst vairāk no pētniecības projektiem, ja sadarbojas ar darbiniekiem, attīsta viņu prasmes un veicina darbinieku ideju izstrādi un izmantošanu reālajā uzņēmuma politikā.

8.10. Darba ņēmēju radītie jauninājumi ir uzlabojuši uzņēmumu situāciju tirgū, kā arī ļāvuši ietaupīt ievērojamus līdzekļus un paaugstinājuši to konkurētspēju. Minēto koncepciju jāatbalsta, un tā var noderēt, apspriežot jautājumu par nevis “smagāku”, bet gan “gudrāku” darbu.

Briselē, 2009. gada 14. maijā

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Mario SEPI